

УДК 336.225(477)

Петик М.І.*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівського національного університету імені Івана Франка***Шарак С.Т.***студентка II курсу магістратури
спеціальності «Фіскальне адміністрування та митна справа»
кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівського національного університету імені Івана Франка*

ІНСТРУМЕНТИ ФІСКАЛЬНОГО СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

TOOLS FOR TAX STIMULATION OF UKRAINE'S ECONOMIC DEVELOPMENT

АНОТАЦІЯ

У статті висвітлено особливості застосування інструментів податкового стимулювання в економіці України. Визначено сутність поняття «податковий стимул», виокремлено характерні риси податкового стимулювання. Встановлено, що найпоширенішими фіскальними інструментами стимулюючого характеру є податкові пільги, податкові канікули та спеціальні податкові режими; з'ясовано переваги та недоліки їх застосування у вітчизняній практиці. Окреслено напрями вдосконалення системи фіскального стимулювання забезпечення конкурентоспроможності національної економіки. Наголошено на необхідності запровадження індивідуального підходу до розрахунку суми податкового звільнення платника податків за результатами фінансово-економічної діяльності попередніх періодів та посилення контролю за використанням вивільнених коштів.

Ключові слова: фіскальне стимулювання, податковий стимул, податкова пільга, податкові канікули, податковий кредит, вільна економічна зона.

АННОТАЦИЯ

В статье освещены особенности применения инструментов налогового стимулирования в экономике Украины. Определена сущность понятия «налоговый стимул», выделены характерные черты налогового стимулирования. Установлено, что наиболее распространенными фискальными инструментами стимулирующего характера являются налоговые льготы, налоговые каникулы и специальные налоговые режимы; выяснены преимущества и недостатки их применения в отечественной практике. Определены направления совершенствования системы фискального стимулирования обеспечения конкурентоспособности национальной экономики. Сделан акцент на необходимости введения индивидуального подхода к расчету суммы налогового освобождения налогоплательщика по результатам финансово-экономической деятельности предыдущих периодов и усиления контроля над использованием высвобожденных средств.

Ключевые слова: фискальное стимулирование, налоговый стимул, налоговая льгота, налоговые каникулы, налоговый кредит, свободная экономическая зона.

ANNOTATION

In the article are highlighted the features of application of tax incentive tools in the economy of Ukraine. The authors have defined the essence of the concept of "tax incentive", singled out the characteristics of tax incentives. It is established that tax incentives, tax holidays and special tax regimes are the most widespread fiscal stimulus measures; the advantages and disadvantages in the domestic practice of their application are determined. The directions of improvement of the fiscal stimulus system for ensuring the competitiveness of the national economy are outlined. It is emphasized on the necessity of introducing an individual approach for calculating the amount of tax exemption from the taxpayer based on the results of financial and economic activity of previous periods and strengthening control over the use of the released funds.

Keywords: fiscal stimulus, tax incentive, tax exemption, tax holidays, tax credit, free economic zone.

Постановка проблеми. Інноваційний напрям розвитку національної економіки визначає її конкурентоспроможність на міжнародному ринку. Саме податкові важелі впливають на виробничу діяльність суб'єктів господарювання, конкурентоспроможність продукції, їхню прибутковість, платоспроможність, фінансову стійкість, можливість формування фінансових ресурсів для інвестиційної діяльності. Рівень фіскального впливу залежить від наявної системи оподаткування, зокрема складу податків, методів стягнення, стабільності податкової бази та величини податкових ставок, простоти адміністрування податкових платежів.

Чинне законодавство не містить чіткої відповіді на питання про те, що є податковим стимулом та які явища охоплює це поняття. Аналіз положень Податкового кодексу України дає змогу виокремити такі категорії, які наділені ознаками податкового стимулу, як спеціальний податковий режим (ст. 11), усунення подвійного оподаткування (ст. 13), податкова пільга (ст. 30), перенесення встановленого податковим законодавством строку сплати податку та збору або його частини на більш пізній строк (ст. 32).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням різноманіття інструментів податкового стимулювання та їхнього впливу на економіку країни займалися О.Г. Гриценко, М.О. Кизим [2], Л.В. Касьянова [2], С.Л. Лондар [4], Ю.О. Мосійчук [5], Д.М. Рева [12], А.М. Соколовська, Л.Л. Тарангул, Л.П. Ткачик [13], О.І. Ястремський та інші вчені.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас у науковій літературі немає єдиного підходу до організації системи фіскального стимулювання як складової механізму забезпечення конкурентоспроможності національної економіки. Особливо це стосується обґрунтування вибору способів та методів податкового регулювання (стимулюючого чи карального характеру), реалізації на практиці принципів справедливого оподаткування та використання ефективних непрямих способів фінансування інноваційної діяльності. Необхід-

ність розв'язання цих проблем, їхнє теоретичне та практичне значення підтверджують актуальність теми дослідження, його мету та завдання.

Мета статті полягає у висвітленні особливостей застосування інструментів податкового стимулювання в економіці України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні головним напрямом державного регулювання національної господарської системи є створення умов для покращення ситуації в реальному секторі економіки, що передбачає насамперед активізацію інвестиційних процесів та стимулювання розвитку пріоритетних галузей економіки. Під впливом низки чинників [12] у період становлення національної економіки перевага віддавалася фіскальним інструментам регулювання (з початку-середини 90-х років минулого століття, 2005 року по теперішній час). Пріоритетність застосування податкових важелів розвитку господарської системи України фахівці фіксують у 1997–2004 роках.

Завданням податкових реформ сьогодні є перехід від переважно фіскального спрямування податкової політики як інструмента мобілізації доходів до бюджету до активації регулятивного потенціалу шляхом стимулювання економічного розвитку. Досягнення наведених цілей можливе й через застосування інструментів податкового стимулювання, зокрема зміну видів податків, їхніх ставок, бази оподаткування, надання податкових пільг.

Наведемо характерні риси фіскального стимулювання.

1) Реалізується у формі податкових відносин. Особливими правовими нормами держава регулює податкові правовідносини, а саме встановлює порядок визначення податкових зобов'язань суб'єктів господарювання, за допомогою науково обґрунтованого використання податкових інструментів (стимулюючого чи санкційного характеру) здійснює імперативне регулювання процесів формування публічних фондів фінансових ресурсів у формі податкових платежів.

2) Об'єктом є галузі чи території, що визнані державою важливими для соціально-економічного розвитку, у зв'язку з чим потребують активізації господарської діяльності платників податків, які безпосередньо є учасниками податкових відносин.

3) Непрямий характер дії. Держава, використовуючи інструменти фіскального регулювання економічного розвитку, створює більш «м'які» умови для виконання податкового обов'язку платниками податків або звільняє їх від нього (тоді як використання прямих інструментів регулювання економіки, наприклад бюджетного фінансування, передбачає надання прямого фінансування підприємницьким структурам). Зауважимо, що заходи фіскального характеру мають більш широке коло дії, охоплюючи не лише вибрані підприємства, але й усіх платників податків, визначених за певним

критерієм (галузь промисловості, територіальна приналежність, соціально-економічне значення для країни/регіону тощо), що відповідає правилам ринкового середовища.

4) Кінцевий результат різниться часовими орієнтирами. У короткотерміновій перспективі результат є поточним, нерозривним від періоду, в якому платника піддано стимулюючому впливу (наприклад, зміна переліку видів діяльності, які звільняються від оподаткування). У довготривалій перспективі результат стимулюючого впливу досягається у періоді, відмінному від того, у якому він застосований для регулювання (наприклад, встановлення пільг для реалізації інвестиційних проектів).

5) Метою податкового стимулювання може бути як здійснення звичайної (поточної діяльності), так і розширення законної діяльності платника (інвестиційної діяльності). Механізми фіскального стимулювання необхідно спрямовувати на активізацію підприємницької діяльності, розширення діючих виробничих потужностей та впровадження нових інноваційних технологій, що в майбутньому сприятиме розширенню податкової бази і, відповідно, збільшенню податкових надходжень до бюджету.

Сьогодні поняття «податковий стимул», «податкові пільги», «пільги з оподаткування» часто ототожнюють одне з одним. Зауважимо, що податковий стимул – ширше поняття, яке передбачає використання різних податкових інструментів, а не лише податкових пільг. Так, інструментами податкового стимулювання є:

- застосування пільг з оподаткування;
- скорочення податкових ставок;
- зміна бази оподаткування;
- списання податкової заборгованості, розстрочення та відстрочення сплати податкового зобов'язання;
- тимчасове звільнення від сплати майнових податків без вимог щодо напрямів витрачання вивільнених коштів;
- податкові канікули;
- податковий кредит;
- вільні економічні зони тощо.

Податкова пільга – це передбачене податковим та митним законодавством звільнення платника податків від обов'язку щодо нарахування та сплати податку та збору; сплата ним податку та збору в меншому розмірі за наявності підстав, визначених чинним законодавством (ст. 30 ПКУ).

Податкову пільгу надають шляхом [8]:

- податкового вирахування (знижки), що зменшує базу оподаткування до нарахування податку та збору;
- зменшення податкового зобов'язання після нарахування податку та збору;
- встановлення зниженої ставки податку та збору;
- звільнення від сплати податку та збору.

На рис. 1 подано класифікаційні ознаки податкових інструментів стимулювання інно-

ваційної діяльності за М.О. Кизимом та Л.В. Касьяною [2].

Зауважимо, що застосування податкових пільг має досить двозначний та суперечливий характер, що зумовлює необхідність з'ясування їхніх переваг та недоліків.

Основними перевагами надання податкових пільг є стимулювання розвитку окремих сфер діяльності (виробництво найбільш важливих видів продукції, підтримка енерго- та ресурсозбереження у виробництві, запровадження досягнень науково-технічного прогресу, активізація інноваційної діяльності тощо); оперативне регулювання бюджетного процесу; залучення додаткових інвестицій у пріоритетні галузі економіки; субсидування соціально важливих сфер економіки, які є непривабливими для приватного бізнесу через свою суспільну спрямованість; залучення приватного сектору економіки до соціальних програм, які куруються державою; сприяння зайнятості населення, а особливо за умов спаду виробництва [5].

Водночас податкові пільги мають низку недоліків, зокрема звуження податкової бази та зменшення можливостей для скорочення податкової ставки; створення можливостей для використання пільгового оподаткування у схемах мінімізації чи ухилення від сплати податків; ускладнення податкового законодавства та збільшення неефективності податкового механізму; зменшення надходжень до бюджету; необхідність забезпечення функціонування складної та затратної системи адміністрування податкових пільг; неефективність системи контролю цільового використання коштів, вивільнених від оподаткування; створення для іноземних інвесторів нерівних умов функціонування в межах національної економіки, дискримінаційний характер застосування фіскальних стимулів.

Сьогодні в Україні діє більше 200 податкових пільг, зокрема 40 – з податку на прибуток підприємств, 25 – з плати за землю, більше 120 – з податку на додану вартість, близько 40 – з акцизного податку, 10 – з державного мита, пільги по місцевих податках і зборах, а також з податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки [1]. Згідно з попередніми даними ДФС фіскальні втрати зведеного бюджету (державний і місцеві) через легальні податкові пільги у 2017 році становлять 25,2 млрд. грн., що відображає найнижчі показники за останні роки. Ще у 2015 році фіскальні втрати становили 55,4 млрд. грн. Загальний обсяг податкових пільг у 2018 році зростає на 1,1 млрд. грн., а саме до 26,3 млрд. грн. [3]. Пільги останніми роками скорочувалися завдяки скасуванню пільг по ПДВ в аграрній сфері. Оскільки пільги зі сплати ПДВ залишаються в інших сегментах, наприклад на ліки нараховується податок за ставкою 7%, обсяг пільг з ПДВ залишиться у 2018 році істотним (16,2 млрд. грн.). Другими за значимістю є пільги зі сплати податку на нерухомість (7,9 млрд. грн.) [14].

Застосування податкових пільг, незважаючи на низку недоліків, є доцільним та дієвим інструментом податкового регулювання держави. Практика використання цього інструмента у вітчизняній податковій системі має позитивні та негативні аспекти, а також потребує подальшого вдосконалення та оптимізації на державному рівні. Зокрема, під час надання податкових пільг необхідно більш суворо здійснювати перевірку платника податків, якому надаються пільги, для унеможливлення намірів незаконного збагачення [5].

Стимулюючий ефект може мати регресивне оподаткування прибутку реального сектору економіки, що визначається зниженням ставки оподаткування за ступенем зростання прибутку, що буде створювати зацікавленість у зростанні ефективності виробництва, зокрема за рахунок його обсягів. За зміни податкової ставки сукупний дохід змінюється в протилежному напрямі. Тому на перший погляд може здатися, що зростання податкової ставки за незмінності інших параметрів бюджетно-податкової політики може викликати зниження бюджетного профіциту (або зростання бюджетного дефіциту). Насправді, незважаючи на викликане збільшенням податкової ставки зниження сукупного випуску, збільшення розміру ставки оподаткування приводить до зростання профіциту.

Політика бюджетного стимулювання, що проводять за допомогою зниження податків, впливає також на сукупну пропозицію, що в довготерміновій перспективі може привести до збільшення факторів виробництва, використання більш досконалих технологій і, як наслідок, зростання економічного потенціалу.

Вплив окремих податків на доходи бюджету і діяльність підприємств залежить насамперед від бази оподаткування: чим ширша база цього податку, тим суттєвіша сила його впливу.

Складність функціонування податкової системи структурно виявляється під час аналізування окремих податків, що справляють найбільший вплив на діяльність підприємств, зокрема податку на прибуток підприємств, ПДВ, відрахувань на соціальні заходи та податку на доходи фізичних осіб.

Критерієм оцінки впливу зазначених податків на роботу суб'єктів господарювання є прибуток, що водночас є головним джерелом власних фінансових ресурсів для розвитку виробництва. Податок на прибуток сплачують як частину від отриманого підприємством прибутку, тому він чинить значний вплив на функціонування суб'єктів господарювання, зменшуючи можливість розширеного відтворення.

Стосовно податку на додану вартість слід зазначити, що його вплив на діяльність підприємницьких структур великою мірою залежить від призначення товару і типу покупця. Якщо покупець використовує придбаний товар як засіб виробництва, а отже, має можливість відшкодувати суми ПДВ, що входять у ціну,

з бюджету, то ймовірнішим є те, що ні підвищення, ні зниження ставок ПДВ не справлятимуть значного впливу на фінансовий стан продавця товару. Якщо ж покупець є кінцевим споживачем товару і не має можливості віднести суми ПДВ на розрахунки з бюджетом, то ймовірним є те, що ефект від зміни ставок ПДВ визначатиме еластичність попиту на цей товар. Окрім цього, високі ставки ПДВ негативно впливають на економічну діяльність підприємства внаслідок значного часового розриву між моментом оплати ПДВ у ціні товару та моментом відшкодування його з бюджету, а також внаслідок підвищених видатків на придбання додаткових матеріально-технічних ресурсів у разі розширення виробництва.

Відсутність «оптимізаційних» схем з ПДВ є запорукою своєчасного та повного відшкодування податку. Впровадженням з 1 квітня 2017 року електронного реєстру відшкодування ПДВ врегульовано питання його поверненням. 95% всіх заявок бізнесу повертаються протягом 30 днів за результатами камеральної перевірки. Так, у липні 2017 року за заявками червня на суму 8,83 млрд. грн. платникам повернуто 11,3 млрд. грн., у серпні за заявками липня на 10,5 млрд. грн. відшкодовано 9,6 млрд. грн. За рахунок перекриття схем з ПДВ ДФСУ отримала змогу повернути платникам заборгованість попередніх періодів. До 1 квітня 2017 року обсяг боргів становив 15,3 млрд. грн., на кінець вересня – 900 млн. грн. Тобто йдеться про скорочення заборгованості з відшкодування ПДВ на понад 94% [11]. Протягом 2017 року відшкодовано ПДВ у грошовій формі на суму 120 060,6 млн. грн., а станом на 1 січня 2018 року залишок сум, заявлених до відшкодування, становить 15 267,1 млн. грн. [6].

Щодо акцизного збору, то його частка в доходах бюджету в Україні набагато нижча, ніж в інших країнах. Оскільки акцизний збір стосується здебільшого предметів розкоші або предметів вжитку, що не є життєво важливими, є резерв для підвищення ставок.

Значний вплив на ефективність діяльності підприємств чинить також ЄСВ. Він впливає на діяльність підприємства опосередковано, оскільки включається у собівартість продукції і перекладається в складі ціни на товари (роботи, послуги) на населення. Економічним результатом є скорочення платоспроможного попиту кінцевого споживача, а отже, зменшення обсягу виробництва та зниження сукупного прибутку господарюючих суб'єктів.

До аналогічних наслідків приводить і стягнення податків з населення. Відмінність полягає лише в тому, що вони безпосередньо скорочують доходи населення. Підвищення рівня прямого оподаткування фізичних осіб призводить до зменшення номінальних, а водночас і реальних доходів населення. За таких умов має місце скорочення платоспроможного попиту на товари, а отже, зниження цін на товари за незмінної їх

пропозиції, зменшення прибутків підприємств, сповільнення темпів нарощування обсягів виробництва або взагалі їхнє скорочення.

Ситуацію можна розглядати й з іншого боку: оскільки ціна робочої сили визначається набором життєво необхідних благ, то для забезпечення існування працівників за збільшення державою рівня податків на їхню заробітну плату, підприємці будуть змушені підвищити заробітну плату (підвищення номінальної заробітної плати дещо стабілізує реальні доходи, які знизились внаслідок зростання податків). Такий крок приводить до зростання виробничих витрат та зменшення прибутків. Прагнучи запобігти цьому, суб'єкти підприємництва також будуть мінімізувати свої витрати за рахунок скорочення обсягів виробництва. Як правило, за підвищення рівня оподаткування фізичних осіб одночасно спостерігаються обидві зазначені ситуації.

Аналогічною є дія непрямих податків, оскільки їхнім кінцевим платником є населення. О.І. Ястремський та О.Г. Гриценко дослідили вплив різних видів податків на діяльність підприємства. Авторами проведено систематичні розрахунки основних параметрів підприємства за зміни ПДВ від 0% до 40% та податку на фонд оплати праці від 0% до 70%. Результати їхніх розрахунків свідчать про складну взаємодію ставок податків та доходів бюджету від податкових надходжень. За ставках податків на фонд оплати праці від 0% до 20% наявні класичні криві А. Лаффера. Збільшення ставок ПДВ спочатку приводить до збільшення доходу держави від цього податку, а подальше збільшення, навпаки, зменшує надходження до бюджету. На основі зроблених розрахунків автори дійшли висновку, що максимальний дохід держава одержує за відсутності податків на фонд оплати праці та за ставки ПДВ на рівні 15% [4].

Податкові канікули – це тимчасове звільнення певних підприємств від оподаткування певним типом податків або взагалі звільнення від загального оподаткування [10].

Податкові канікули (застосування нульової ставки податку на прибуток підприємств) запроваджені Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо покращення інвестиційного клімату в Україні» від 21 грудня 2016 року № 1797-VIII, який набрав чинності 1 січня 2017 року.

Пунктом 135 вказаного Закону внесені зміни до розд. XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України, а підрозд. 4 доповнено п. 44, який встановлює, що на період до 31 грудня 2021 року застосовується ставка нуль відсотків для платників податку на прибуток, у яких річний дохід, визначений за правилами бухгалтерського обліку, за останній звітний період не перевищує 3 000 000 (трьох мільйонів) гривень, а розмір нарахованої за кожний місяць звітного періоду заробітної плати (доходу) кожному

з працівників, які перебувають з платником податку в трудових відносинах, є не меншим двох мінімальних заробітних плат, розмір якої встановлено законом (тобто протягом 2017 року це 6 400 грн.) [9].

Головною метою запровадження податкових канікул є сприяння легалізації і виходу бізнесу з «тіні» шляхом зменшення можливостей маніпуляцій у ДФС та, відповідно, тиску на бізнес, а також спрощення системи адміністрування податків.

Ефективним методом стимулювання інвестиційної діяльності є інвестиційний податковий кредит. З одного боку, надання таких податкових кредитів необхідно спрямовувати на соціально та економічно важливі для держави проекти. Вони, окрім зниження податкового навантаження на прибуток від реалізації таких проектів, передбачають також довготермінові гарантії держави інвесторам, зокрема іноземним, щодо недоторканості та повернення їхніх інвестицій. Також держава зобов'язується створити умови для розвитку цього напрямку діяльності та мінімізувати вплив зовнішніх чинників (зміна ринкової кон'юнктури чи політичної ситуації тощо). З іншого боку, інвестиційний податковий кредит є важливим та ефективним методом сприяння розвитку малого і середнього бізнесу в країні, який потерпає від постійних змін у податковому законодавстві та потребує державної підтримки.

Головним завданням інвестиційного податкового кредиту є стимулювання інвести-

ційно-інноваційної діяльності суб'єктів господарювання, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності національної економіки. Практика застосування цього інструмента за кордоном свідчить про те, що значну частину витрат на інвестиційно-інноваційну діяльність суб'єктів господарювання компенсує держава. Серед інвестиційних податкових стимулів за кордоном набула значного поширення практика створення пайових інвестиційних фондів.

Такі фонди можуть бути двох типів:

- відкриті (паї у цих фондах викуповуються в інвестора на першу вимогу);
- інтерактивні (паї у цих фондах викуповуються один раз на рік, а їхня економічна перевага полягає в тому, що майно підлягає оподаткуванню).

Ще одним інструментом податкового стимулювання в державі є створення вільних економічних зон (ВЕЗ). Це території, на яких створюється сприятливий митний, податковий та інвестиційний клімат з метою залучення інвестицій для розвитку підприємницької діяльності загалом чи стимулювання певного виду діяльності. Вільні економічні зони створюють на обмеженій території країни, коли держава не може забезпечити повну відкритість ринку для певного виду діяльності [13].

Спеціальна (вільна) економічна зона може створюватися [7]:

- на території області («Закарпаття», «Інтерпорт Ковель»);

Рис. 1. Класифікація податкових пільг інноваційної діяльності

– на території району («Яворів» в адміністративно-територіальних межах Яворівського району Львівської обл.);

– в адміністративно-територіальних межах міста («Славутич», «Курортотоліс Трускавець»);

– на території міста в межах окремих земельних ділянок («Порт Крим» на території міста Керчі АРК у межах двох визначених земельних ділянок; «Миколаїв», «Порто-Франко», «Рені», «Донецьк», «Азов»).

В Україні створено 12 СЕЗ, зокрема «Сиваш» (АРК), «Славутич» (Київська обл.), «Донецьк», «Закарпаття», «Яворів» (Львівська обл.), «Курортотоліс Трускавець» (Львівська обл.), «Інтерпорт Ковель» (Волинська обл.), «Миколаїв», «Порт Крим» (АРК).

Території пріоритетного розвитку розташовані в Автономній Республіці Крим, у Волинській, Донецькій, Закарпатській, Житомирській областях тощо.

В міжнародній практиці такі території з особливим сприятливим економічним кліматом називають офшорними зонами. Офшорні зони відкриваються як у розвинених, так і в слаборозвинених країнах. В Україні вільні економічні зони створюються на підставі Закону України «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон» від 13 жовтня 1992 року. Цей Закон визначає загальноправові умови та порядок створення, ліквідації, функціонування таких зон, їхній статус і порядок регулювання діяльності. Але створювати вільні економічні зони можна тільки після прийняття відповідного закону щодо кожної окремо, в якому визначаються статус території, строки дії цієї зони. В інших країнах порядок створення ВЕЗ більш спрощений. Наприклад, в Казахстані достатньо рішення Верховної Ради, Польщі – Кабінету Міністрів [13].

В Україні створено правову основу для застосування податкових інструментів підтримки бізнесу. Науковці визнають, а практики доводять, що найпоширенішими стимулюючими засобами, закріпленими в ПКУ, є податкові пільги та спеціальні податкові режими. Водночас їхній стимулюючий потенціал знижує відсутність системного підходу до створення цілісної потужної конкурентоспроможної економічної системи, адже часті зміни норм законодавства та скасування чинних податкових стимулів забезпечують законні можливості для ухилення від оподаткування та створюють неконкурентне середовище для «старих» і «нових» підприємницьких структур.

Створення ефективних і конкурентних переваг України за глобалізації світового ринку передбачає дотримання умов, за яких вітчизняні підприємства можуть забезпечити стале економічне зростання з довготривалою прибутковістю та створенням робочих місць.

Успішна реалізація фінансового механізму активізації підприємницької діяльності потре-

бує законодавчого визначення поняття «податковий стимул». Пропонуємо визначити податкові стимули як податкові інструменти, які передбачають відмінні від загальних умови нарахування та сплати податкових зобов'язань платником податків, а дія яких спрямована на зростання його ресурсного потенціалу в майбутньому. Зауважимо, що заходи податкового стимулювання повинні бути стартом для успішної реалізації нових інноваційних проєктів, зокрема будівництва нових/розширення діючих підприємств, розвитку ринку нематеріальних послуг, активізації їхньої інноваційної діяльності та зростання інтелектуального капіталу.

Організація системи фіскального стимулювання забезпечення конкурентоспроможності національної економіки повинна бути орієнтована на розвиток та відповідати пріоритетам економічної політики України загалом. Передусім необхідно визначити об'єкт податкового стимулювання (наприклад, створення нових суб'єктів господарювання чи створення нових юридичних осіб) та критерії, яким мають відповідати користувачі податкових пільг, запровадити індивідуальний підхід до розрахунку суми податкового звільнення платника податків (суми, на яку платник податку має право зменшити податкове зобов'язання) за результатами фінансово-економічної діяльності попередніх періодів (за умови позитивної динаміки), удосконалити систему контролю за вивільненими коштами, а також підвищити відповідальність за їх нецільове використання (повернення коштів, використаних не за цільовим призначенням, позбавлення права підприємства на користування податковими стимулами, адміністративна і кримінальна відповідальність керівників підприємства). Доцільним також вважаємо вжиття протекціоністських заходів щодо імпорту в Україну інноваційної продукції та технологій відповідно до базових принципів і нормативних документів міжнародних організацій, що відповідали б умовам зрілої (ефективної) конкуренції.

Висновки. Важливими передумовами сталого розвитку економіки є збереження, відновлення та розширення фінансових ресурсів держави. Головна роль тут відводиться податковому механізму, тобто мобілізації податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів. Податковий механізм дає змогу використовувати податкові інструменти для стимулювання вітчизняної економіки.

В теорії існує значна кількість фіскальних інструментів стимулювання економіки, а ліквідація податкових стимулів не є оптимальним варіантом вирішення проблеми їхньої неефективності. Податкові пільги необхідно спрямовувати на підтримку суб'єктів підприємства, які під дією об'єктивних чинників зіткнулися з тимчасовими фінансовими труднощами (оскільки їхнє банкрутство матиме більш негативні соціально-економічні наслідки для

економіки та держави, ніж втрати бюджету, пов'язані з наданням податкової пільги), або на розвиток інноваційних видів діяльності, що в майбутньому дасть змогу зайняти конкурентні ніші на світовому ринку.

Перспективними дослідженнями в подальшому, на нашу думку, може бути наукова розробка питань, які стосуються методів розрахунку податкових звільнень, а також удосконалення системи контролю за вивільненими коштами, оскільки в рамках однієї публікації ґрунтовно проаналізувати механізми реалізації усіх фіскальних інструментів майже неможливо, а їхня науково-практична значущість неодмінно цього вимагає.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Довідник податкових пільг, що є втратами бюджету станом на 31 грудня 2017 року, від 29 грудня 2017 року № 85/1 / Державна фіскальна служба України. URL: <http://sfs.gov.ua/dovidniki--reestri--perelik/dovidniki-/54005.html>.
2. Кизим М.О., Касьянова Л.В. Класифікація інструментів податкового стимулювання інновацій. Проблеми економіки. 2012. Вип. 4. С. 23–29.
3. Костюк О.В. У 2018 році держава втратить через податкові пільги €26 млрд. URL: https://zaxid.net/u_2018_rotsi_derzhava_vtratit_cherez_podatkovi_pilgi_26_mlrn_1437185.
4. Лондар С.Л., Тимошенко О.В. Фінанси: навчальний посібник. Вінниця: Нова книга, 2009. 384 с.
5. Мосійчук Ю.О. Доцільність використання податкових пільг як інструменту податкового регулювання. Розвиток соціально-економічних систем у трансформаційних умовах: матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. студентів і молодих учених (м. Бердянськ, 1–2 лютого 2017 року). Бердянськ: видавець Ткачук О.В., 2017. С. 116–118.
6. Офіційний сайт Державної фіскальної служби України. URL: sfs.gov.ua.
7. Перелік спеціальних (вільних) економічних зон (СЕЗ) та територій пріоритетного розвитку зі спеціальним режимом інвестиційної діяльності / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=65af61ae-d9d8-48fc-b1f0-a8ee8094994b&title=PerelikSezTaTrp>.
8. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI (зі змінами і доповненнями). URL: <http://zakon.rada.gov>.
9. Податкові канікули для малого та середнього бізнесу. Правило чи виняток. 2017. URL: <http://ukrainepravo.com/scientific-thought/pravova-pozytsiya/podatkovyi-kanikuly-dlya-malogo-ta-serednogo-biznesu-pravylo-chy-vynyatok>.
10. Податкові канікули у 2017 році – для кого і коли. URL: <https://www.golovbukh.ua/article/6048-qqq-17-m2-02-02-2017-podatkov-kankuly-u-2017-rots-dlya-kogo-koli>.
11. Пріоритети: офіційне видання ДФСУ. Офіційно про податки. 2017. Вип. 3–4 (6). URL: <http://www.visnuk.com.ua/uk/publication/100005776-prioriteti?issue=5611>.
12. Рева Д.М. Актуальні питання податкового стимулювання. Права та інновації. 2015. №3. С. 72–77. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apir_2015_3_12.
13. Ткачик Л.П. Особливості застосування методів та способів податкового регулювання підприємницької діяльності. Науковий вісник НЛТУ України. 2015. Вип. 25.7. С. 106–113. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnlntu_2015_25_7_19.
14. У 2018 році держава втратить через податкові пільги 26 млрд. грн. Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2017/09/24/629412>.